

ADVIES VOOR RICHTLIJNEN
VOOR DE INHOUD VAN HET MILIEU-EFFECTRAPPORT
GOLFBAAN HENGEL

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Advies

Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport

Golfbaan Hengelo / Commissie voor de milieu-effectrapportage

Utrecht : Commissie voor de milieu-effectrapportage

ISBN 90-71887-90-1

SISO 614.62 UDC [504.064.2:[725.826:796.352](492*7550)

Trefw.: milieu-effectrapportage ; Hengelo / golfbanen ; Hengelo.

commissie voor de milieu-effectrapportage

College van Burgemeester en Wethouders
van de gemeente Hengelo
Postbus 200
7255 ZJ Hengelo (Gld)

uw kenmerk

uw brief

ons kenmerk

I-1
onderwerp: Advies voor richtlijnen MER Golfbaan Hengelo (Gld) d.d. 20 juni 1988

U548-88/Bu/mh/186-45
utrecht

Advies voor richtlijnen
MER Golfbaan Hengelo (Gld)

19 augustus 1988

Met bovengenoemde brief verzocht U de Commissie voor de milieu-effectrapportage advies uit te brengen over de richtlijnen voor de inhoud van het op te stellen milieu-effectrapport (MER) inzake de voorgenomen aanleg van een golfbaan op het landgoed het Zelle in Uw gemeente.

Overeenkomstig artikel 41n, eerste lid van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne bied ik U hierbij het advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage aan. Voor de inhoud van het advies verwijs ik korthedshalve naar de samenvatting, waarin in overeenstemming met de onderwerpen die volgens de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne tenminste in een MER zullen moeten worden behandeld, de belangrijkste punten uit het advies bijeen zijn gebracht.

Daarnaast vraag ik Uw bijzondere aandacht voor het volgende:

In het streekplan Oost-Gelderland (1987) wordt tot 1990 ruimte geboden voor anderhalf 18-holes golfbaan, waarvan inmiddels een 0,5 bij Winterswijk gerealiseerd is. Met de aanleg van een golfbaan in de gemeente Hengelo zou de ruimte voor één 18-holes golfbaan geheel worden opgevuld. Er bestaan echter nog meer initiatieven voor de aanleg van een golfbaan in het streekplan-gebied. Zo heeft de Commissie reeds een richtlijnen-advies m.b.t. de aanleg van een 18-holes golfbaan uitgebracht aan het gemeentebestuur van Lochem. De initiatiefnemer voor die golfbaan is reeds bezig met het opstellen van het MER. Tenzij het streekplan zal worden gewijzigd, hetgeen, naar mij bekend is, niet is uitgesloten, zal een keuze tussen de initiatieven moeten worden gemaakt.

De in het streekplan Oost-Gelderland genoemde criteria voor de aanleg van golfterreinen geven geen uitsluitend oordeel over welke golfbaan waar zal mogen worden aangelegd. Het streekplan vermeldt: "De aanleg van golfterreinen dient bij voorkeur plaats te vinden op locaties in of direkt aansluitend bij reeds voor stedelijke doeleinden geoccupeerde gebieden. In natuurgebieden is de aanleg van dergelijke voorzieningen niet toegestaan. In agrarische gebieden kunnen de landbouwkundige, natuurwetenschappelijke en/of landschappelijke kwaliteiten van het gebied redenen zijn om bepaalde locaties af te wijzen. In bosgebieden is de aanleg van golfterreinen uitgesloten, tenzij er uit oogpunt

van houtteeltkundige, natuurwetenschappelijke, toeristisch/recreatieve dan wel landschappelijke kwaliteiten een tenminste gelijkwaardige situatie zal ontstaan en in de regio vervangende bebossing van eenzelfde oppervlakte is verzekerd".

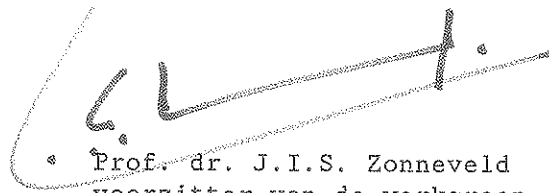
In het bestemmingsplan buitengebied (1984) van Uw gemeente is het grootste deel van de locatie gekwalificeerd als "agrarisch gebied van grote landschappelijke waarde" en als "bosgebied van landschappelijke waarde". Aan de westrand valt een klein gedeelte van het gebied in de klasse "agrarisch gebied van landschappelijke waarde".

Het MER voor de golfbaan Hengelo zal duidelijk moeten maken hoe de voorgenomen activiteit zich verdraagt met het gestelde in het streekplan en het bestemmingsplan: wat zijn de huidige landbouwkundige, natuurwetenschappelijke en landschappelijke kwaliteiten van het agrarische deel van het gebied en welke maatregelen en voorzieningen zullen worden getroffen om een gelijkwaardige situatie t.o.v. het huidige bosgebied te doen ontstaan? Eveneens zal het MER in moeten gaan op de in de toelichting bij het genoemde streekplan vermelde mogelijke positieve bijdrage van de aanleg van een golfterrein aan de instandhouding van een landgoederenlandschap.

Op deze wijze kan het MER informatie verschaffen, welke bij de beoordeling van het aan dit voornemen gekoppelde bestemmingsplan door het provinciaal bestuur gebruikt zal kunnen worden.

Het streekplanbeleid heeft zeer recent een nadere uitwerking gekregen in de op 5 juli 1988 door Gedeputeerde Staten van Gelderland vastgestelde nota "Golfterreinen in Gelderland". De aankondiging van deze nota bereikte de Commissie eerst op 16 augustus via de inspraakreactie van de provincie Gelderland (zie bijlage 4 van het advies), waardoor het, gezien de wettelijke termijnen, niet meer mogelijk was de inhoud van de nota in dit advies te verwerken. Daarom wil ik U adviseren de nota bij de vast te stellen richtlijnen voor de inhoud van het MER te betrekken.

De Commissie hoopt met dit advies een constructieve bijdrage te hebben geleverd aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal ook gaarne vernemen op welke wijze U gebruik zult maken van haar aanbevelingen.

Prof. dr. J.I.S. Zonneveld
voorzitter van de werkgroep
m.e.r golfbaan Hengelo

ADVIES VOOR RICHTLIJNEN
VOOR DE INHOUD VAN HET MILIEU-EFFECTRAPPORT
GOLFBAAN HENGELO

Advies op grond van artikel 41n, derde lid, van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Regelen met betrekking tot milieu-effectrapportage) inzake de richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport ten behoeve van de besluitvorming over de aanleg van een 18-holes golfbaan en bijbehorende voorzieningen op landgoed Het Zelle.

Uitgebracht aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Hengelo (Gld) door de Commissie voor de milieu-effectrapportage, namens deze

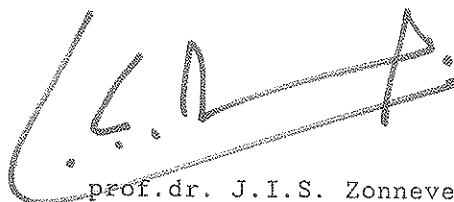
De werkgroep m.e.r. Golfbaan Hengelo

de secretaris,

de voorzitter,

drs. M Buitenkamp

prof.dr. J.I.S. Zonneveld

Utrecht, 19 augustus 1988

INHOUDSOPGAVE

	<u>Pagina</u>
1. INLEIDING	1
2. SAMENVATTING VAN HET ADVIES	3
3. PRESENTATIE VAN HET MER	6
4. PROBLEEMSTELLING EN DOEL	7
5. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN	7
5.1 De voorgenomen activiteit	8
5.2 Alternatieven	9
5.2.1 Referentie	10
5.2.2 Locatie-alternatieven	10
5.2.3 Inrichtingsalternatieven	10
5.2.4 Gebruiks- en beheersalternatieven	11
5.2.5 Het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast	11
6. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN	12
7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN DAT MILIEU	13
8. BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	15
8.1 Algemeen	15
8.2 Effecten op de geomorfologische gesteldheid en bodemgesteldheid	16
8.3 Effecten op de geohydrologische gesteldheid	16
8.4 Effecten op flora, vegetatie en fauna	16
8.5 Landschap	17
8.6 Effecten met betrekking tot belevingsaspecten	17
8.7 Overige effecten	18
9. VERGELIJKING VAN DE ONDER HOOFDSTUK 7 AANGEDUIDE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN ELK VAN DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVEN	18
10. OVERZICHT VAN DE LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE	19
11. SAMENVATTING VAN HET MER	19

1. INLEIDING

In de brief van 20 juni 1988 (bijlage 1) heeft het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Hengelo, namens de gemeenteraad (verder te noemen het bevoegd gezag), de Commissie voor de milieu-effectrapportage uitgenodigd advies uit te brengen over het geven van richtlijnen inzake de inhoud van het Milieu-effectrapport (MER) in verband met de voorgenomen aanleg van een 18-holes golfbaan in genoemde gemeente.

Aanleiding tot dit verzoek was de mededeling op 17 juni 1988 van Baron G.C. van Dorth tot Medler, dat hij voornemens is een verzoek in te dienen tot het nemen van een besluit bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport gemaakt dient te worden.

Dat besluit heeft betrekking op het vaststellen van een bestemmingsplan, waardoor het mogelijk zal worden een golfbaan aan te leggen. De mededeling van de initiatiefnemer was vergezeld van een beschrijving van de voorgenomen activiteit.

Met de openbare bekendmaking op 17 juni 1988 (bijlage 2) is de m.e.r.-procedure formeel van start gegaan.

De initiatiefnemer heeft aanvankelijk een verzoek tot ontheffing van m.e.r.-plicht ingediend bij de Minister van Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en bij de Minister van Landbouw en Visserij, omdat de voorgenomen activiteit geen belangrijke nadelige milieugevolgen zou hebben. De Commissie voor de m.e.r. heeft de beide ministers negatief geadviseerd over de te verlenen ontheffing, omdat "zij er niet op voorhand van overtuigd is, dat de aanleg van een golfbaan in een gebied met grote natuurwaarden, zoals het onderhavige landgoed, geen belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu zal hebben"[1]. De ontheffing is niet verleend[2].

Het milieu-effectrapport zal dienen ter onderbouwing van de besluitvorming omtrent het vast te stellen bestemmingsplan. Het doel van het advies van de Commissie is de milieu-aspecten van de voorgenomen aanleg van de golfbaan af te bakenen en de gewenste inhoud van het MER aan te geven.

Het advies is opgesteld door een werkgroep uit de Commissie voor de m.e.r.. De samenstelling van deze werkgroep is weergegeven in bijlage 3.

-
- 1 Advies over het verzoek om ontheffing van de plicht tot uitvoering van milieu-effectrapportage voor de golfbaan het Zelle in Hengelo (Gld), Commissie voor de milieu-effectrapportage, Utrecht, juni 1988.
ISBN 90 71887 83 9
 - 2 Besluit ontheffingsverzoek m.e.r.-plicht 28 juni 1988, Ministerie VROM, kenmerk brief DGM/B/2548067/14.

BIJLAGEN

1. Brief van de Gemeente Hengelo (Gld) van 20 juni 1988 met verzoek om advies (kenmerk I-1).
2. Bekendmaking van de aanvraag van de m.e.r.-procedure van vrijdag 17 juni 1988.
3. Samenstelling van de werkgroep van de Commissie.
4. Lijst van reacties op de startnotitie.

De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt daarom verder in dit advies "de Commissie" genoemd. De Commissie vergaderde 5 juli 1988. Vertegenwoordigers van de Commissie, het bevoegd gezag en de initiatiefnemer wisselden op 15 juli 1988 van gedachten naar aanleiding van een concept-advies.

In de volgende hoofdstukken worden de belangrijkste vragen en aandachtspunten genoemd waarop het MER volgens de Commissie ten behoeve van de besluitvorming antwoord zal moeten geven dan wel zal moeten ingaan. Hierbij zijn de inhoudseisen voor een MER volgens artikel 41 j van de wet inzake m.e.r. gevolgd.

Bij de opstelling van het advies zijn de binnengekomen inspraakreacties (in totaal 4) mede in beschouwing genomen (zie bijlage 4).

2. SAMENVATTING VAN HET ADVIES

De initiatiefnemer heeft het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Hengelo medewerking gevraagd bij de aanleg van een golfbaan op het landgoed het Zelle in Hengelo. De gemeente Hengelo zal hiertoe het bestemmingsplan moeten herzien.

Het milieu-effectrapport (MER) zal dienen ter onderbouwing van de besluitvorming omtrent het opnieuw vast te stellen bestemmingsplan.

Het doel van het onderhavige advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage is de milieu-aspecten van de voorgenomen activiteit en mogelijke alternatieven af te bakenen en de gewenste inhoud van het MER aan te geven. De belangrijkste onderdelen van dit advies zijn hierna samengevat in de vorm van een aantal punten waaraan het milieu-effectrapport ten behoeve van de besluitvorming aandacht zal moeten geven.

Presentatie van het MER (hoofdstuk 3)

De milieugevolgen van de voorgenomen activiteit en de alternatieven zullen overzichtelijk gepresenteerd moeten worden. Achtergrondgegevens kunnen in bijlagen opgenomen worden.

Probleemstelling en doel (hoofdstuk 4)

- Aangegeven moet worden welke ontwikkelingen de initiatiefnemer tot de huidige plannen gebracht hebben,
- Bij de formulering van het doel van de voorgenomen activiteit moeten de exploitatiemogelijkheden van het landgoed en de behoeftenraming voor de golfsport in de regio aan de orde komen.

De voorgenomen activiteit en de alternatieven (hoofdstuk 5)

Bij de beschrijving van de voorgenomen activiteit en de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven moet aandacht besteed worden aan:

- De beoogde locatie, de voorgenomen inrichting; de werken en werkzaamheden in de bouw- en aanlegfase alsook de fasering van die werken, de bijstellingsmogelijkheden die open worden gehouden, het gebruik en beheer in de exploitatiefase, de mogelijkheden voor recreatief medegebruik, de doorlopende waarneming van het milieu en de wijze van behandeling van onvoorziene milieu-effecten (paragraaf 5.1).
- De motivatie van de keuze van de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven (paragraaf 5.2).
- De beschrijving van de ontwikkelingen met betrekking tot inrichting, gebruik en beheer van het gebied, indien de voorgenomen activiteit niet zou plaatsvinden: de referentie of ook wel het "nul-alternatief" (paragraaf 5.2.1).
- Beschrijving van mogelijke locatie-alternatieven, die betrekking hebben op de exacte begrenzing van het complex en op de ligging en inpassing van het landgoed (paragraaf 5.2.2).
- Inrichtingsalternatieven met betrekking tot cultuurtechnische maatregelen, bebouwing en vormgeving, begeleidende aan te leggen groenvoorzieningen, voorzieningen ter bescherming van het milieu (paragraaf 5.2.3).

- Gebruiks- en beheersalternatieven met betrekking tot het al dan niet organiseren van grote evenementen, groenvoorzieningen, waterpartijen e.d. (paragraaf 5.2.4).
- Het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast. Dit betreft een combinatie van de locatie-, inrichtings-, beheers- en gebruiksvarianten, waarbij
 - a. bestaande waarden van natuur en landschap zo veel mogelijk worden ontzien,
 - b. bodem, oppervlaktewater en grondwater zo min mogelijk worden aangetaast,
 - c. compenserende maatregelen worden getroffen, voorzover schade aan natuur en landschap onvermijdelijk is,
 - d. nieuwe mogelijkheden voor natuurontwikkeling en landschapsbouw worden aangegrepen (paragraaf 5.2.5).

Te nemen en eerder genomen besluiten (hoofdstuk 6)

Te nemen en eerder genomen overheidsbesluiten welke randvoorwaarden stellen of beperkingen opleggen aan het betreffende besluit waarvoor het MER wordt opgesteld, moeten vermeld worden.

Het bestaande milieu (hoofdstuk 7)

De bestaande toestand van het milieu en de te verwachten ontwikkelingen van dat milieu van het studiegebied moeten beschreven worden op basis van:

- a. abiotische kenmerken zoals de geohydrologische, bodemkundige en geomorfologische gesteldheid;
- b. biotische kenmerken, flora, fauna, ontwikkelingspotenties van het milieu en relaties met abiotische factoren;
- c. huidig bodemgebruik;
- d. landschap: visueel ruimtelijke en cultuurhistorische kenmerken;
- e. autonome ontwikkelingen: bosbouw, landbouw, recreatie.

Beschrijving van de gevolgen voor het milieu (hoofdstuk 8)

Bij de beschrijving van de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en de alternatieven zijn van belang:

- effecten op de geomorfologische gesteldheid en bodemgesteldheid (paragraaf 8.2);
- effecten op de geohydrologische gesteldheid (grond- en oppervlaktewater (paragraaf 8.3);
- effecten op de flora, vegetatie en fauna (paragraaf 8.4);
- effecten op het landschap (paragraaf 8.5);
- effecten m.b.t. belevingsaspecten (paragraaf 8.6);

Ook consequenties voor agrarische activiteiten en de daarmee samenhangende milieu-effecten, alsmede effecten van volgactiviteiten en veranderingen in recreatieve druk behoren bij de effectbeschrijving te worden betrokken (paragraaf 8.7).

Vergelijking van de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en de in beschouwing genomen alternatieven (hoofdstuk 9)

De gevolgen voor het milieu van de verschillende alternatieven en de voorgenomen activiteit moeten met elkaar en met de autonome ontwikkeling

van het milieu vergeleken worden. De normen en streefwaarden van het milieubeleid alsook de kaders van de ruimtelijke ordening moeten bij deze vergelijking betrokken worden.

Een overzicht van leemten in kennis en informatie (hoofdstuk 10)

In hoeverre onzekerheden en onnauwkeurigheden in voorspellingsmethoden, gebruikte gegevens en te verwachten milieu-gevolgen zijn blijven bestaan moet aangegeven worden.

De betekenis van de leemten in kennis en informatie voor de besluitvorming dient eveneens te worden vermeld.

Een samenvatting van het MER (hoofdstuk 11)

De hoofdpunten uit het MER zullen voor algemeen publiek inzichtelijk moeten worden gepresenteerd.

3. PRESENTATIE VAN HET MER

De rol van milieu-effectrapportage (m.e.r.) in de besluitvorming over een voorgenomen activiteit maakt het noodzakelijk dat het Milieu-Effectrapport (MER) toegankelijk en begrijpelijk is voor een breed samengesteld gezelschap van betrokkenen: besluitvormende organen, adviserende deskundigen en derden die via de daarvoor bestaande procedures hun invloed willen doen gelden. Elk van deze doelgroepen moet uit het MER de voor haar relevante informatie over de onderwerpen die volgens de wet daarin moeten worden behandeld kunnen afleiden, en wel zodanig dat men deze informatie ook kan hanteren en desgewenst verifiëren. Dit stelt hoge eisen aan de presentatie van het MER. In verband hiermee beveelt de Commissie het volgende aan:

- De milieugevolgen van de voorgenomen activiteit en de alternatieven zullen overzichtelijk gepresenteerd en voor alle betrokken partijen toegankelijk moeten zijn. In het MER dient te worden ingegaan op de bij derden levende vragen omtrent het project, zoals die in het kader van de inspraak naar aanleiding van de Startnotitie naar voren zijn gekomen. Te sterke vereenvoudigingen enerzijds en slechts voor ingewijden toegankelijke vaktaal anderzijds behoren te worden vermeden. Belangrijke keuzen, gemaakt tijdens de opstelling van het MER, dienen duidelijk naar voren te komen.
- Het is wenselijk het MER beknopt van opzet te houden en het te voorzien van een goed op de inhoud afgestemde samenvatting. De inhoud dient te worden beperkt tot hetgeen relevant is in samenhang met de besluitvorming over de voorgenomen activiteit, te weten de vaststelling van het bestemmingsplan. Het rapport dient zorgvuldig en evenwichtig samensteld te zijn en een zo objectief mogelijk beeld van het project, de alternatieven en de milieu-gevolgen te geven. Van belang zijnde leemten in kennis dienen ook in de samenvatting te worden weergegeven;
- Het verdient aanbeveling om de achtergrondgegevens die de conclusies, voorspellingen en keuzes onderbouwen niet in het MER zelf te vermelden, maar zulke informatie in bijlagen op te nemen.
- Achtergrondgegevens die noch in het MER zelf, noch in bijlagen worden opgenomen, dienen wel beschikbaar te zijn voor geïnteresseerden. In het MER en in eventuele bijlagen dient ernaar te worden verwezen.
- Een verklarende begrippenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst zijn in verband met de leesbaarheid van belang.

4. PROBLEEMSTELLING EN DOEL

Een MER bevat tenminste: een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd (art 41 j, lid 1, sub a van de Wabm).

Het MER dient een overzicht te bevatten van de ontwikkelingen die de initiatiefnemer tot de huidige plannen hebben gebracht. Hierbij ware aandacht te besteden aan onderwerpen als de voorgeschiedenis en de ontwikkelingen op de markt, waarop de initiatiefnemer wil gaan opereren. Ook het maatschappelijk belang van de aanleg van een golfbaan in relatie tot de reeds bestaande banen dient besproken te worden. Van welke behoefte-raming en geografische herkomst, al dan niet aangevuld met een toeristische component (verblijfsrecreatie op het landgoed) wordt uitgegaan; een en ander bezien in relatie tot de capaciteit van de voorgenomen golfbaan en in relatie tot het huidige en het te verwachten[3] aanbod in de regio. Hierbij moet rekening gehouden worden met de relatief grote afstandsbereidheid voor het beoefenen van golfsport.

De formulering van het doel van het project is bepalend voor het kader waarbinnen alternatieven (redelijkerwijs in beschouwing te nemen middelen om het doel te bereiken) dienen te worden beschreven. Een duidelijke en operationele omschrijving van het doel is dan ook noodzakelijk. De Commissie beveelt aan bij de formulering van het doel in ieder geval aandacht te besteden aan de exploitatiemogelijkheden van het landgoed het Zelle.

5. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN

Het MER bevat tenminste: een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen (art. 41 j, lid 1, sub b van de Wabm).

In het MER moeten de voorgenomen activiteit en de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven worden beschreven en uitgewerkt, voor zover deze relevant zijn voor de besluitvorming. De voorgenomen activiteit is de keuze van de initiatiefnemer uit (elementen van) de verschillende alternatieven. Plannen waarbij het doel dat met de voorgenomen activiteit wordt nagestreefd onvoldoende kan worden bereikt worden niet als in beschouwing te nemen alternatieven beschouwd.

3 Zie Bijlage 4, inspraakreactie nr. 4

Het landgoederengebied de Graafschap is aangemerkt als Grote Landschaps-eenheid (GLE) (Zie ondermeer Structuurschema Natuur- en landschapsbehoud, Tweede Kamer, zitting 1980-1981, 16820, nrs 1-2, blz. 165). Daarvoor geldt:

Ruimtelijke ingrepen die het algehele karakter en de samenhang en waarden van de grote landschapsseenheid aantasten, worden niet dan in geval van een zwaarwegend maatschappelijk belang in uitvoering genomen. De aanwezigheid van zodanige belangen zal door het Rijk via daartoe bestaande afwegingskaders en procedures worden vastgesteld. Tevens moet worden nagegaan of aan deze belangen redelijkerwijs niet òf op andere wijze òf elders kan worden tegemoetgekomen. Als op grond hiervan wordt besloten dergelijke ingrepen en activiteiten niettemin te laten plaatsvinden, zullen bij planvorming en uitvoering de kenmerken en waarden van natuur en landschap door een zorgvuldige inpassing zo goed mogelijk in acht worden genomen. Daarbij zal dan tevens aan de ontwikkeling van de kwaliteit van natuur en het herstel van het landschap grote aandacht worden geschonken.

In hoeverre sprake is van een zwaarwegend maatschappelijk belang van het project zal door bevoegd gezag moeten worden beoordeeld. Het MER zal de informatie voor deze beoordeling moeten geven.

In hoeverre aan deze belangen "op andere wijze òf elders kan worden tegemoetgekomen", zal uit de beschrijving van de alternatieven duidelijk naar voren moeten komen. Derhalve is een zorgvuldige uitwerking van de mogelijke alternatieven van groot belang.

5.1 De voorgenomen activiteit

De beschrijving van de voorgenomen activiteit zal betrekking moeten hebben op:

- de beoogde locatie: de ligging in het landgoed, de ligging ten opzichte van bossen, wegen, bewoningskernen, agrarische bedrijven, recreatiegebied;
- de voorgenomen inrichting: de plaats, omvang en vormgeving van de te realiseren voorzieningen; dit betreft zowel voorzieningen voor de specifieke functie van de afzonderlijke onderdelen (b.v. golfterrein, wegen, ontsluiting van het terrein, verkeerstechnische voorzieningen) alsook geleidende, accentuerende, verfraaiende of camouflerende voorzieningen (b.v. grasvelden, groenstroken); andere inrichtingsmaatregelen, te treffen in het kader van compensatie van te verliezen natuurwaarden (bosaanleg, natuurtechnische milieubouw) en met het oog op de bescherming van het milieu; cultuurtechnische maatregelen ten behoeve van de waterhuishouding en bodem;
- de werken en werkzaamheden in de bouw- en aanlegfase en de fasering volgens welke deze werkzaamheden zullen worden uitgevoerd: grondverzet, ingrepen in de waterhuishouding, te gebruiken machines en installaties, bouwverkeer, duur en periode van de werkzaamheden, volgorde;

- de bijstellingsmogelijkheden die men voor de realisering van de verschillende fasen open wil houden: de mogelijke aard en omvang daarvan alsook de procedure volgens welke tot bijstelling zal kunnen worden besloten;
- het gebruik en beheer in de exploitatiefase: aard van de exploitatie-opzet (openbaar, commercieel, besloten), gemiddelde en piek-bezoekers-aantallen, bezettingsgraad, circulatiefactor, piekintensiteiten van automobielen, omvang en beheer van afvalstromen,
- het beheer van de groenvoorzieningen: maaibeheer, bemesting, beregning, gebruik bestrijdingsmiddelen e.d.;
- de mogelijkheden die overblijven voor recreatief medegebruik van het terrein door anderen dan golfliedhebbers;
- de doorlopende waarneming van het milieu: periodieke waarneming van de milieufactoren met betrekking waartoe het MER voorspellingen bevat (zie hoofdstuk 8);
- de wijze van behandeling van onvoorziene milieu-effecten en calamiteiten: de te volgen procedures en de eventueel te treffen voorzieningen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de mogelijkheid dat de milieu-effecten van het voorziene gebruik van de baan in ernstige mate nadeliger blijken te zijn dan was voorspeld. Daarnaast kunnen zich tijdens de exploitatie onvoorziene ontwikkelingen (bijvoorbeeld een veel grotere toeloop dan was verwacht) of voor het milieu relevante calamiteiten voordoen, die het milieu van het landgoed beïnvloeden of maatregelen ter bescherming van het golfterrein nodig maken die invloed hebben op het milieu.

Dit alles voorzover het van belang kan zijn voor de beschrijving en beoordeling van de milieu-effecten in het kader van de aan de orde zijnde besluitvorming en voorzover er redelijkerwijs reeds in dit stadium van de planvorming inzicht in kan worden gegeven.

5.2. Alternatieven

De keuze van de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven en varianten moet in het MER zorgvuldig worden gemotiveerd. De alternatieven zullen wat betreft diepgang en detaillering vergelijkbaar moeten zijn. In het MER moet worden aangegeven hoe en in welke mate het gestelde doel van het voornemen kan worden bereikt met behulp van elk van de beschouwde alternatieven. De onder 5.1 genoemde aspecten dienen per alternatief aan de orde te komen op de daar aangegeven wijze. De Commissie beveelt aan dat de uit te werken alternatieven langs de navolgende lijnen worden omschreven:

5.2.1 Referentie

Ter vergelijking dient te worden beschreven wat er zou gebeuren als de voorgenomen activiteit niet zou plaatsvinden en de huidige bestemming van de verschillende onderdelen van het gebied in wezen niet zou veranderen. Binnen dat kader beschrijft de referentie, ook wel aangeduid als "nul-alternatief", de te verwachten ontwikkelingen m.b.t. inrichting, gebruik en beheer. Te denken valt aan ontwikkelingen op het gebied van het (rijks-)beleid voor de Grote Landschapseenheden, de bosbouw, de mestwetgeving en melk-quoting e.d.

In het streekplan Oost-Gelderland (1987) werd tot 1990 ruimte geboden voor 1,5 18-holes golfbaan, waarvan inmiddels 0,5 bij Winterswijk gerealiseerd is. De golfbaan in Hengelo zou de ruimte voor één 18 holes golfbaan op kunnen vullen. Er bestaan echter ook nog andere initiatieven voor een golfbaan in het streekplangebied. De referentie kan derhalve niet als een louter hypothetisch alternatief worden beschouwd, hoewel een wijziging van het streekplan op dit punt wordt overwogen.

De referentie is weliswaar geen alternatief in de betekenis van een effectief middel om het gestelde doel te bereiken, maar kan, mede tegen de achtergrond van hetgeen in het MER naar voren zal komen over de milieu-implicaties van de voorgenomen activiteit en van de alternatieven, wel degelijk een rol spelen bij de besluitvorming.

5.2.2 Locatie-alternatieven

Locatie-alternatieven hebben een beperkte betekenis bij de besluitvorming over de wijzigingen van het bestemmingsplan dat voorziet in de aanleg van een golfbaan.

Gezien het doel van het project, namelijk om te komen tot een rendabele exploitatie van het landgoed als geheel, kan niet van de initiatiefnemer worden verwacht locatie-alternatieven te zoeken buiten het landgoed.

Locatie-alternatieven kunnen binnen het landgoed gezocht worden en hebben betrekking op de exacte begrenzing van het golfcomplex als geheel, het ruimtebeslag en op de ligging en inpassing van bepaalde onderdelen. In dit verband wijst de Commissie bijvoorbeeld op de mogelijkheid om bij het onderzoek naar locatie-alternatieven na te gaan in hoeverre het beekdal van de Varsselsche Laak buiten het golfterrein gehouden kan worden.

5.2.3 Inrichtingsalternatieven

Onderdelen van het project kunnen, ook als de locatie ervan vaststaat, op uiteenlopende manieren worden gerealiseerd. Met het oog op de besluitvorming kunnen onder meer van belang zijn:

- cultuurtechnische maatregelen ten behoeve van wegen, ontsluiting van het terrein, waterhuishouding, en golftechnische voorzieningen.
- het bebouwde en onbebouwde oppervlak binnen het complex; materiaalkeuze en vormgeving van gebouwen en bouwwerken; hoogteligging en uitvoering van het terrein; padenstelsels; parkeerfaciliteiten;
- de begeleidende groenvoorzieningen zoals: omvang, inrichting en uitvoering van bosschages, singels, waterpartijen en grasvelden (open/gesloten, geaccidenteerd/vlak, al of niet ingrijpen in bestaand reliëf,

al of niet uitgaan van bestaande landschapsstructuur, accentuerend of camouflerend)

- de voorzieningen ter bescherming van het milieu, zoals inrichtings-technische zonering in grondgebruik van: intensief recreatief (parke- ren, zone rondom clubgebouw), extensief recreatief (wandelpaden, fietspaden, fairways) als buffer naar meer kwetsbare zones met hoge natuurwaarden en landschappelijk waardevolle elementen binnen het plangebied c.q. studiegebied, waar geen recreatie mogelijk is of slechts sprake kan zijn van recreatief medegebruik.

Alternatieven welke betrekking hebben op het ruimtebeslag en de begren- zing van het golfterrein als geheel, zouden tot stand kunnen komen door varianten in de inrichting van het gebied. Een zo compact mogelijke op- zet met een minimum aan ruimtebeslag zou als alternatief kunnen worden opgenomen.

5.2.4 Gebruiks- en beheersalternatieven

Heeft de inrichting eenmaal plaatsgevonden, dan kan het gebruik en be- heer in sommige gevallen nog op verschillende, met het oog op de be- sluitvorming relevante, manieren worden geregeld. Gedacht kan worden aan:

- het al dan niet organiseren van grote evenementen (open golfwedstrij- den),
- gebruik en beheer van groenvoorzieningen: mechanische of chemische onkruidbestrijding, mate en wijze van bemesting, mate waarin en wijze waarop wordt gemaaid, gekapt en beplant, beregend, bestrijdingsmetho- den van ongedierte en schimmels. Dit alles uitgesplitst naar de ver- schillende onderdelen (greens, tees, fairways etc.),
- beheer van eventueel aan te leggen waterpartijen, welke al of niet als waterhazard dienst doen.

5.2.5 Het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast

Het zogeheten meest-milieuvriendelijke alternatief dient volgens art. 41j, lid 3 van de Wet in ieder MER te worden beschreven. Het betreft hier in wezen een combinatie van die (reeds behandelde) locatie-, in- richtings-, beheers- en gebruiksvarianten die, binnen de randvoorwaarde dat het doel van het project wordt gerealiseerd, aan de volgende uit- gangspunten voldoet:

- bestaande waarden van natuur en landschap worden zo veel mogelijk ont- zien;
- bodem, oppervlakte- en grondwater worden zo min mogelijk aangetast of belast met verontreinigende stoffen;
- voorzover schade aan natuur en landschap onvermijdelijk is worden el- ders extra voorzieningen ter compensatie getroffen;
- nieuwe mogelijkheden voor natuurontwikkeling en landschapsbouw worden zo veel mogelijk aangegrepen;

Wat betreft de inrichting en het beheer bestaat er een veelheid van mo- gelijkheden om de kwaliteit van het milieu zoveel mogelijk te ontzien c.q. te bevorderen.

Gezien de invloed die realisering van de plannen zou kunnen hebben op het algehele karakter, de samenhang en waarden van de GLE en gelet op de afwegingsregels die in het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud zijn neergelegd ten aanzien van ingrepen die nadelige effecten kunnen hebben op bestuurlijk als zodanig erkende GLE's, beveelt de Commissie aan dat aan de uitwerking van dit alternatief grote zorg wordt besteed.

6. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN

Het MER bevat tenminste: een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt en een overzicht van de eerder genomen besluiten van overheidsorganen, die betrekking hebben op de voorgenoemde activiteit en de beschreven alternatieven (art. 41 j, lid 1, sub c van de Wabm).

In het MER wordt vermeld ten behoeve van welk besluit het MER is opgesteld en door wie of welke overheidsinstanties dit besluit zal worden genomen. In dit verband zal aangegeven moeten worden welke mate van detail bij het op te stellen bestemmingsplan gehanteerd zal worden: zullen er stringente bestemmingsplanvoorschriften of ruime uitvoeringsbevoegdheden voor het College van Burgemeester en Wethouders in worden aangegeven?

Tevens wordt beschreven volgens welke procedure het besluit zal worden voorbereid en genomen en welke adviesorganen en -instanties daarbij formeel en informeel betrokken zijn. Voorts dient te worden vermeld welke ter zake doende overheidsbesluiten reeds zijn genomen en welke openbaar gemaakte beleidsvoornemens beperkingen kunnen opleggen of randvoorwaarden stellen aan het betreffende besluit waarvoor het MER wordt opgesteld, dit onder vermelding van de status van deze besluiten. Tenslotte dient te worden aangegeven welke in verband met het project en de milieu-effecten daarvan relevante besluiten in een later stadium nog zullen (moeten) worden genomen.

Om te kunnen bepalen welke randvoorwaarden of beleidsindicaties gelden voor de vaststelling van het bestemmingsplan dient in het MER aandacht te worden besteed aan tenminste de volgende beleidsvoornemens en -documenten:

- Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud;
- Structuurschema Openluchtrecreatie;
- Nota Landelijke Gebieden;
- Meerjarenplan Bosbouw;
- Streekplan Oost-Gelderland;
- Toeristisch Recreatief Ontwikkelingsplan (TROP) Gelderland;
- Provinciale nota m.b.t. Golfbanen Gelderland; Club in de hand waar in Gelderland?

- Provinciale nota "Golfterreinen in Gelderland"[4];
- Ruilverkavelingsplan Hengelo-Zelhem;
- Bestemmingsplan buitengebied van Hengelo (1984) en aangrenzende gemeenten;
- provinciale verordening ontgrondingen;
- eventuele documenten inzake andere golfbanen die van invloed kunnen zijn op het welslagen van het onderhavige project of daardoor kunnen worden beïnvloed.

Met het oog op de besluiten die in verband met het project in een later stadium zullen worden genomen zijn vooral vergunningenprocedures van belang, in het bijzonder op grond van:

- Wet Ruimtelijke Ordening;
- Ontgrondingenwet;
- Boswet;
- Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren;
- Hinderwet;
- Natuurschoon Wet.

7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN DAT MILIEU

Het MER bevat tenminste: een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien die activiteit noch de alternatieven worden ondernomen (art. 41 j, lid 1, sub d van de Wabm)

De bestaande toestand van het milieu dient te worden beschreven voorzover van belang voor de voorspelling van de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en alternatieven.

Voor de beoordeling van de gevolgen van de activiteiten is ook een beschrijving van de te verwachten autonome ontwikkeling van het milieu, indien de activiteit niet zal worden ondernomen (zie ook 5.2.1), van belang. Onzekerheden bij deze beschrijving dienen duidelijk te worden aangegeven. Het verdient aanbeveling om de beschrijving op te bouwen aan de hand van een aantal indicatoren voor milieu-omstandigheden en de veranderingen daarin. Aan de hand daarvan kan de toekomstige ontwikkeling van het milieu systematisch worden gevolgd. Hierbij valt met name te denken aan levensgemeenschappen en kwalitatieve en kwantitatieve aspecten van het grond- en oppervlaktewater.

De locatie en de in (geo-)hydrologisch-, ecologisch- en historisch-landschappelijk opzicht aangrenzende gebieden, die door de activiteit en de bijbehorende infrastructuur direct of indirect kunnen worden beïnvloed

4 Zie Bijlage 4, inspraakreactie nr. 4

vormen samen het studiegebied. In het algemeen kan worden gesteld dat de omvang van het studiegebied wordt bepaald door de reikwijdte van de effecten. Per milieu-aspect (geluid, water, mate van verstoring etc.) kan de omvang van het beïnvloedingsgebied verschillen. De Commissie vraagt in het MER voor de volgende aspecten van het studiegebied de aandacht:

a. Abiotische kenmerken

- geomorfologische gesteldheid, bodemgesteldheid;
- geohydrologische gesteldheid: grondwatertrappen, grondwaterkwaliteit, grondwaterstromingspatronen;
- oppervlaktewaterhuishouding; oppervlaktewaterkwaliteit.

b. Biotische kenmerken

- flora en vegetatie: vegetatietypen, indicatorsoorten voor milieucondities en levensgemeenschappen; bijzondere soorten;
- fauna: soorten, aantallen, indicatorsoorten voor milieucondities en levensgemeenschappen; bijzondere soorten, functies van het gebied (fourageer-, rust-, broed-, doortrek- en/of overwinteringsgebied);
- ontwikkelingspotenties: de gesteldheid van het milieu als uitgangspunt voor mogelijke vergroting van de natuurlijke rijkdom (macro- en microgradiënten in bodem en grondwater, landschapsecologische samenhangen);

De biotische kenmerken moeten gerelateerd worden aan abiotische kenmerken en antropogene factoren; basisvoorwaarden voor het voortbestaan van planten, dieren en levensgemeenschappen.

c. Huidig bodemgebruik

Een beschrijving van de functies die het studiegebied op het moment vervult ten aanzien van natuurbehoud, bosbouw, landbouw⁵, recreatie, verkeer, wonen:

- verwijzing naar een beheersplan, bedrijfsplan;
- openstellingsregeling voor de recreatie, huidig recreatief (mede)-gebruik naar vorm, spreiding en intensiteit, specifieke voorzieningen;
- huidig landbouwkundig gebruik met verdeling van gebruiksvorm (in ha of %), gebruik van bestrijdingsmiddelen, bemesting e.d.

d. Landschap

Een beschrijving van visueel-ruimtelijke en cultuurhistorische kenmerken (elementen en patronen zoals bijvoorbeeld de eenmans-es, houtwallen, lanen en drinkpoelen), relaties daartussen, dynamiek in de tijd; indien relevant ook archeologische aspecten.

e. Autonome ontwikkeling

Voor de beoordeling van de gevolgen van de realisering van het complex volgens de verschillende uit te werken alternatieven is niet alleen de nu bestaande toestand van het milieu van belang, maar vooral

5 Zie Bijlage 4, inspraakreacties nrs. 2,3, en 4

ook de te verwachten (autonome) ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit niet zou worden ondernomen (zie ook 5.2.1). Te denken valt hierbij aan ontwikkelingen in de bosbouw en op het gebied van mestwetgeving en melkquotering.

Het is van belang het kaartmateriaal bij de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu te presenteren op een voldoende gedetailleerde schaal. Hierbij wordt gedacht aan kaartschaal 1:5000. De aanwezigheid van gevoelige en kwetsbare objecten (zoals natuurgebieden, drinkwatervoorzieningen e.d.) in het studiegebied verdienen bij bovenstaande beschouwing bijzondere aandacht.

8. BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

Het MER bevat tenminste: Een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de beschreven alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven (art. 41 j, lid 1, sub e van de Wabm).

8.1 Algemeen

De milieu-gevolgen zullen per alternatief verschillen. Zowel positieve als negatieve gevolgen voor het milieu dienen in het MER te worden aangegeven.

De te verwachten effecten dienen steeds te worden gerelateerd aan de bestaande toestand en de te verwachten ontwikkeling van het milieu. In het MER zal aangegeven moeten worden welke methoden en modellen gehanteerd zijn bij het maken van voorspellingen en welke mate van betrouwbaarheid aan deze methoden toegekend kan worden. In dit verband wijst de Commissie op de reeks Voorspellingsmethoden m.e.r. die in opdracht van de ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en van Landbouw en Visserij is samengesteld.

In de beschrijving van effecten in het MER dient naar het oordeel van de Commissie de meeste nadruk te liggen op de effecten voor het landschap in het studiegebied (zowel de actuele waarden als de ontwikkelingsmogelijkheden), alsook op de effecten voor flora, vegetatie en fauna. Deze effecten dienen uitvoerig en, indien de effecten van de alternatieven van elkaar verschillen, per alternatief te worden beschreven. Waar mogelijk dienen ze gekwantificeerd te worden gepresenteerd en, voorzover de aard van het onderwerp zich daarvoor leent, te worden getoetst aan bestaande normen en streefwaarden.

De overige in deze paragraaf te noemen effecten kunnen meer globaal en in kwalitatieve zin worden omschreven.

8.2 Effecten op de geomorfologische gesteldheid en bodemgesteldheid

De beschrijving van de effecten in het studiegebied als gevolg van:

- veranderingen in de geomorfologische gesteldheid, door bijv. het opwerpen van heuvels, egaliseren, afvlakken of het aanbrengen van taluds, het aanbrengen van gebiedsvreemde materialen;
- veranderingen in bodemlagen welke kunnen leiden tot veranderingen in de waterhuishouding;
- veranderingen in samenstelling van de bodem, als gevolg van toe/afnemende mineralisatie, bemesting, het gebruik van bestrijdingsmiddelen etc.

8.3 Effecten op de geohydrologische gesteldheid (grond- en oppervlaktewater)

- veranderingen in het hydrologisch systeem, zowel wat betreft kwaliteit als kwantiteit, als gevolg van cultuurtechnische maatregelen t.b.v. aanleg en inrichting van beheer;
- veranderingen in aanwezige gradiëntsituaties, zoals de overgang droognat, kalkarm-kalkrijk, voedselarm-voedselrijk

8.4 Effecten op flora, vegetatie en fauna

De beïnvloeding van actuele en potentiële biotische waarden kan op verschillende wijzen gebeuren:

- door direct ruimtebeslag van de aan te leggen voorzieningen ten koste van bestaande waarden, zoals de omvorming van bestaande vegetatie in soortenarme graslanden en veranderingen in populatieomvang door kap, aanplant etc.;
- door veranderingen in het hydrologisch systeem, de (geo)morfologische gesteldheid en bodemopbouw, (veranderingen in de hoogteligging van delen van het terrein, toename van de hoeveelheid open water); deze veranderingen kunnen zich ook elders doen gelden (kwelgebieden); te denken valt aan effecten van verbetering van de ontwatering, door drainage, extra bemaling of definitieve grondwaterverlaging (mineralisatie); effecten van beregening, kwaliteit, kwantiteit en herkomst van beregeningswater;
- door veranderingen in stofconcentraties als gevolg van bemesting en gebruik van bestrijdingsmiddelen (welke via bodem, drainage e.d. in het grond- en oppervlaktewater terecht kunnen komen);
- door veranderingen van het micro-klimaat: de wijzigingen in geomorfologie, bodem, waterhuishouding en vegetatie kunnen veranderingen in licht-intensiteit, temperatuur, luchtstroming, en luchtvochtigheid te weeg brengen;
- door veranderingen in de mate van betreding in het gehele studiegebied (beschadiging van de beplanting, verontreiniging door achtergelaten afval etc.);
- door het aantrekken en aanbrengen van bepaalde plant- en diersoorten (cultuurvolgers), die via concurrentie en predatie meer kwetsbare

